

Een lezing over THOTH bij de zestigste jaargang in 1999:

WAARVOOR EN WAAROVER

Het karakter van Thoth en waarom dat zo moet blijven

‘We are not in the business of glorifying one side or another or of disseminating propaganda.’
Reuters Editorial Policy

Misschien dat de lezers van het *AMT* of van *Thoth* het zich nooit gerealiseerd hebben maar het voortbestaan en de kwaliteit van deze twee, overigens principieel zo verschillende, tijdschriften zijn grotendeels te danken aan het feit dat journalisten van professie er hun beste krachten aan hebben gewijd. Al moet ik aan deze zin ogenblikkelijk toevoegen dat *Thoth* van 1993 tot 2000 een alleszins interessante tweekoppige hoofdredactie had, waarin wellicht exact de typische hoedanigheid, van dit tijdschrift, betrokkenheid bij de Orde en wetenschappelijke kennis, levend werd gehouden.

Een logo en een motto

Waarom zouden we het over ons motto en ons wel heel fraaie logo ver van huis zoeken, als we zelf een *Lexicon voor vrijmetselaren* hebben uitgegeven. Br. Beekes wijdt in dit intussen graag gebruikte naslagwerk een *lemma* aan het motto van de stichting die als uitgever van het tijdschrift en van een intussen indrukwekkende reeks van publicaties in boekvorm fungeert: “*Regit et tollit*: (lat.: hij richt en verheft). Dit is de spreuk van de Maçonnieke Stichting Ritus en tempelbouw bij de voorstelling van de wolf (of lewis of loufton) het hulpwerktuig waarmee de bouwlieden oudtijds zware stenen ophieven en te bestemder plaatse in het bouwwerk inpasten Op deze dubbele functie van ‘richten en verheffen’ heeft het Latijnse randschrift betrekking.”¹

Formele uitgangspunten

Zoals bij iedere zich respecterende uitgever en redactie hebben ook de Stichting Ritus en Tempelbouw enerzijds en de redactie anderzijds hun relatie en verantwoordelijkheden vastgelegd in een redactie statuut. Afgezien van de bevoegdheden van het bestuur van de Stichting, die immers als een soort eigenaar van *Thoth* fungeert, t.a.v. de benoeming en het ontslag van de (hoofd)redacteuren zijn daarin enkele voor het hier behandelde belangrijke uitgangspunten vastgelegd.

Vastgesteld wordt in de eerste artikelen van dit statuut, dat *Thoth* een uitgave is van de Stichting en als zodanig, net als die Stichting zelf, werkt “in het bijzonder ten bate van de Vrijmetselarij onder het Grootosten der Nederlanden”. In de artikelen 2 tot en met 5 is neergelegd, dat het tijdschrift bij dient te dragen aan de kennis van en het inzicht in de

¹ E.J.P. Beekes, *Lexicon voor de vrijmetselaar*. Zp., 1999, blz. 159, s.v. ‘Regit et Tollit’.

oorsprong, de ontwikkeling, de aard en de specifieke werkwijze van de Vrijmetselarij; voorts dat het een taak is om documentatie over de Vrijmetselarij in Nederland en de gebieden waarin vanuit Nederland de Vrijmetselarij is ontstaan. Daarbij behoort ook het bespreken van nieuw verschenen en relevante literatuur.

Vervolgens wordt aan het tijdschrift opgedragen voorlichting te geven met betrekking tot de uitvoering van de maçonnieke werkwijze en tot de vormgeving van maçonnieke gebouwen, ruimten en “rekwisieten”.

Ten slotte wordt nadrukkelijk vermeld: “Het tijdschrift is geen forum voor de uitwisseling van gedachten, gevoelens en meningen die onder de leden van de Orde leven, noch voor actuele discussies die zich in de kring van Vrijmetselaren voordoen”². In een dergelijke zorgvuldige formulering mag men behalve de vaststelling dat de Stichting geen partij is in de hier genoemde discussies, m.i. ook een weerslag zien van ons aller uitgangspunt: zoeken wat ons verbindt, en vermijden wat ons zou scheiden van elkaar.

Het karakter van het tijdschrift

In het redactie-statuut waaruit wij hierboven het nodige hebben behandeld, is duidelijk wat de formele kaders zijn waarbinnen het tijdschrift dient te passen, met als belangrijkste de dienstbaarheid aan Orde van Vrijmetselaren onder het Grootosten der Nederlanden, en daarmee zich voegen binnen de zogenaamd reguliere Vrijmetselarij. Inhoudelijk is er behalve de onafhankelijkheid die de redactie krijgt toegewezen nog wel een en ander op te merken. *Thoth* heeft zichzelf altijd beschouwd als een tijdschrift dat moet passen binnen de authentieke school: “[...]een benaming voor de geschiedschrijvers van de Vrijmetselarij die zich strikt baseren op de beschikbare AUTHENTIEKE BRONNEN en hun theorieën slechts hierop baseren.”³ Dat betekent ook dat de gegeven feiten, theorieën en interpretaties controleerbaar dienen te zijn, dat ze met degelijke documentatie (bijvoorbeeld door verwijzing naar primaire bronnen en secundaire literatuur) onderbouwd zijn. Dat maakt *Thoth* tot een publicatie met een wetenschappelijk karakter, nog niet noodzakelijkerwijs tot een wetenschappelijk vaktijdschrift.

In een terugblik over de halve eeuw die met de vijftigste jaargang werd afgesloten, wordt in het bijzonder gewezen op de constante, zij het in de tweede vijftwintig jaar grotere, belangstelling voor de samenhang tussen Vrijmetselarij en samenleving vooral in (cultuur)historische zin⁴. Dat deze aandacht samenhangt met de keuze om werkzaam te zijn met de methode van de authentieke school moge duidelijk zijn.

² Het hier genoemde woord *gevoelens* maakt de gedachte wakker dat wellicht gedichten niet bij voorkeur in *Thoth* welkom zijn. Toch is “creatief” of wellicht beter fictioneel proza wel degelijk opgenomen even als gedichten, dat laatste zelfs zeer recent. In het zich steeds meer tot wetenschappelijk tijdschrift ontwikkelende tijdschrift is het denklijk wel wenselijk niet ook nog een literaire taak te willen vervullen. De Stichting Ritus en Tempelbouw heeft overigens herhaaldelijk bundels met maçonnieke poëzie uitgebracht.

³ E.J.P. Beekes, *Lexicon voor de vrijmetselaar*. Zp., 1999, blz. 20, s.v. ‘Authentieke school’.

⁴ M.J.M. de Haan, ‘Thoth, een terugblik en een toekomstbeeld’, *Thoth* 50 (1999), blz. 287-288 en 290-291. Terzijde zij hier opgemerkt dat het in die bijdrage gegeven voorbeeld van een cultuurhistorisch fenomeen (de in het verloop van de tijd verschillende reacties op de vraag, waarom de profaan bij

Juist het karakter en de methode van het tijdschrift maken dat er plaats moet zijn voor grotere artikelen, die op grond van de gekozen methodiek vragen om verantwoording in bijgevoegde noten, documenten en literatuuropgave. Daar heeft een periodiek als *Thoth* zijn beperkingen; wanneer artikelen meer dan een vijfentwintigtal bladzijden te boven gaan, raken de verhoudingen binnen de omvang van een nummer en de opbouw van een jaargang uit evenwicht. Daarbij komt ook nog dat de leesbaarheid van het tijdschrift vraagt om een overzichtelijke indeling van teksten en om illustratiemateriaal, dat juist bij een theoretisch artikel over een wat abstracter onderwerp problematisch kan zijn. Juist daarom heeft de redactie onlangs gekozen voor vernieuwing van de vormgeving van het blad.

Historie en actualiteit

In de vijftigste jaargang van *Thoth* is het karakter van het tijdschrift en de geschiedenis ervan -zoals hierboven als is gezegd- nog eens in een terugblik behandeld.. Ook in de verzameling van maçonnieke teksten bijeengebracht in het boek *Het woord gezocht* is recentelijk aandacht gegeven aan de voorlopers van *Thoth* en de Stichting.⁵

Zonder vaste punten van de afgelegde weg op de kaart kan geen nieuwe koers uitgezet worden, uit de lijn van het verleden komt de koers van het heden. Daarmee is de verbinding en de scheiding tussen de onderzoeker van het verleden en de commentator van nu onloochenbaar. Ontwikkelingen in de Orde vragen om aankondiging en voorbereiding ervan in bestuurlijke stukken, om commentaar en verslaglegging in het officiële tijdschrift van de Orde, het *AMT*. En soms vragen ze om welke redenen dan ook om een afstandelijke, wetenschappelijke, historische, theoretische beschouwing. Om uit de hier zojuist genoemde bijdrage te citeren: “Juist in de laatste jaren heeft de redactie kanttekeningen gemaakt bij de ontwikkelingen in de Orde zelf. Vernieuwingen en veranderingen dwingen ons ertoe zorgvuldig om te gaan met wat voor onze werkwijze essentieel is. Juist de distantie die *Thoth* in meer dan een opzicht van die veranderingen heeft stelt ons in staat ons te beraden op het behoud van de essentie van de Vrijmetselarij.”⁶

Een goed voorbeeld van het inspelen op de actualiteit -hierbij was de relatie tussen de Orde en het de Maçonnieke Stichting Ritus en Tempelbouw juist in het licht van dit soort overwegingen in het geding, is het antwoord het bestuur van de Stichting in *Thoth* op een vraag van de vorige Grootmeester. Deze stelde op een landdag de vraag is ‘Ritus en Tempelbouw een stroming binnen de Orde?’⁷ In een toelichting op het ontkennende antwoord zegt het Stichtingsbestuur “[...] de ervaring heeft geleerd, dat de Vrijmetselarij als eigensoortig object intrinsiek duidelijk en kenbaar is, zonder dat een beroep wordt gedaan op buiten de

zijn inwijding de metalen aflegt) het probleem oproept dat zo’n beschouwing zowel relevant is voor de blauwe graden als ook voor andere graden en werkwijzen waarin de alchemistisch-hermetische traditie doorwerkt: *Thoth* kan voor die uitwerking slechts zeer beperkt een platform bieden, zodat het geschetste beeld onvolledig blijft en de informatie versnipperd in andere periodieken terugkomt.

⁵ Naar aanleiding van de oprichting van *De Vrijmetselaar* voorloper van *Thoth* in 1905 werd door de oprichters “ter geruststellingmeegedeeld”: De teekenplank van het Bestuur [van de *Maçonnieke Vereeniging tot bestudeering van symbolen en ritualen*] wijst er met nadruk op dat alle polemiek buiten het tijdschrift dient te blijven, waardoor vanzelf elke bemoeiing met de aangelegenheden van de Loges, het Hoofdbestuur of het Groot-Oosten wordt uitgesloten.’ M.J.M. de Haan, D.C.J. van Peype, E.L. Kruijne, *Het woord gezocht*. Den Haag 2001, blz.180.

⁶ Zie het in noot 4 genoemde artikel, blz.. 291

⁷ ‘Ritus en Tempelbouw is geen stroming binnen de Orde’, *Thoth* 50 (1999), blz,113-14.

Vrijmetselarij bestaande ideologieën.” Vervolgens wijst het bestuur er ook op dat altijd geprobeerd is de ontwikkelingen in de Orde te volgen “[...] met de bij haar onafhankelijkheid passende en vanuit haar doelstelling voortkomende distantie [...]”. Hoe deze objectieve werkwijze in de praktijk uitvalt, is uitstekend geïllustreerd door het artikel “met behoud van de essentie” waarin juist een hoofdredacteur van *Thoth* verschillende opvattingen en stromingen over en binnen de Vrijmetselarij objectief poogt te ordenen.⁸

Het is wel duidelijk *Thoth* kan en mag door zijn eigen aard en traditie vragen om zorgvuldige aandacht het behoud van de essentie, de reactie of auteurs moeten niet deelnemen aan de (politieke of bestuurlijke) discussie, zij moeten zo zorgvuldig mogelijk partijdigheid vermijdend, bouwstenen aan kunnen dragen om de kwaliteit van die gedachtenwisseling te bevorderen. Dit alles ligt besloten in het motto van Stichting en Tijdschrift, richting geven en kwaliteit verhogen: *Regit et tollit*.

Marktgericht of productgericht?

Een van de grotere projecten waaraan de redactie heeft gewerkt (naast bijvoorbeeld het nummer gewijd aan onze Grootmeester Prins Frederik (jaargang 1997) is het rijk geïllustreerde ‘Schootsvellennummer’(jaargang 2001) waarmee dankzij extra financiële ondersteuning het tijdschrift zich kon presenteren aan alle leden van de Orde. Het gehoopte resultaat bleef niet uit, deze wellicht in veel gevallen hernieuwde kennismaking leverde nieuwe abonnees op, maar ook kritische geluiden -alweer: zoveel geschiedenis

In de redactievergaderingen is weleens een journalistieke wijsheid gedebiteerd, waarin wordt beweerd, dat een krant over zijn lezers moet schrijven. Toegegeven *Thoth* is geen krant, in tegendeel, maar het betekent niet dat actualiteit en contact met de lezers niet uiterst belangrijk zijn. Omdat ik zelf heel wat jaren tot die doelgroep heb behoord, houdt dat niet in dat ik de ‘marketing’ van een tijdschrift als het onze automatisch goed door zie, misschien dat onze correspondenten daar beter mee omgaan!

⁸ Bote de Boer Lzn, ‘...met behoud van de essentie...’, *Thoth* 49 (1998), blz. 77-82.